

ONDERWIJSAKKOORD

THINK
GLOBAL
& ACT
LOCAL

FRYSLÂN

> LIBJE > ÛDERNIMME > LEARE >

> IT BÊSTE LÂN FAN D' IERDE > NO EN YN 'E TAKOMST >

provinsje fryslân
provincie fryslân

ONDERWIJSAKKOORD FRYSLÂN

Voor u ligt het Onderwijsakkoord Fryslân waarin is vastgelegd hoe de vijf onderwijsinstellingen (Aeres, Firda, NHL Stenden, Van Hall Larenstein en de Rijksuniversiteit Groningen), de Provincie Fryslân en de Gemeente Leeuwarden structureel samenwerken en resultaten willen bereiken die bijdragen aan de mienskip. Waardoor Fryslân voorop kan lopen op het gebied van circulariteit, inclusiviteit en innovatie. Vanuit de overtuiging dat de waarde van het onderwijs zich uitdrukt in het effect dat het heeft op de directe omgeving waarin het verzorgd wordt en dat het juist de studenten zijn die als ambassadeurs van nieuwe inzichten een bijdrage kunnen leveren in een complexe samenleving die voor grote transities en uitdagingen staat, is ons onderwijs doorlopend in beweging om te zoeken naar de juiste benadering van onze studenten om hun die rugzak mee te geven die hen op weg én verder helpt. Een schoon, gezond en gelukkig Fryslân waar iedereen kan meedoen!

Het Friese onderwijs wil met elkaar én met alle andere partijen in de samenleving werken aan wendbare mensen die op basis van talent een actieve bijdrage kunnen leveren aan de mienskip en de arbeidsmarkt. De vijf onderwijsinstellingen verstrekken onderwijs en doen onderzoek in brede zin voor een vitale regio én in het bijzonder op de ontwikkeling van de speerpunten (AgroFood, Water Technology, High Tech Systems & Materials, Circular Materials, Maritime Technology en Tourism & Hospitality) die het fundament vormen van Fryslân¹. Dit betekent dat we focus aanbrengen maar daarnaast ook breed blijven inzetten op andere sectoren (o.a. zorg, dienstverlening, etc.) om breed onze studenten de vaardigheden mee te geven om bekwaam de toekomst tegemoet te treden. Met dit onderwijsakkoord positioneren de onderwijsinstellingen zich als stevige partner voor ondernemers en overheden in het versterken van de Brede Welvaart in een krachtig innovatief Fryslân waar het goed leven, ondernemen en leren is, nu én voor toekomstige generaties. De drie kerndoelen uit het onderwijsakkoord zijn:

1. Realisatie van de beste campussen, opleiding en hybride leeromgevingen in Fryslân en versterken zo de Brede Welvaart als circulaire, inclusieve en innovatie regio;
2. Werken aan het opleiden van wendbare professionals in een toekomstbestendige arbeidsmarkt. Waar elk talent zich optimaal kan ontplooiën, nieuwe kennis en vaardigheden kan ontwikkelen en daarmee een bijdrage levert aan de mienskip;
3. Het positioneren en profileren van Fryslân als een vitale innovatieve regio die in 2030 Europese koploper is in de circulaire economie.

WAT GAAN WE DOEN

- > We werken aan breed, toegankelijk, toekomstbestendig en kwalitatief hoogwaardig onderwijs en onderzoek en richten ons daarbij op het verder versterken van de zes speerpunten;
- > We zorgen voor onderwijs waarbij het niveau niet centraal staat, maar het te ontwikkelen talent en maken het onderwijs hiervoor geschikt zodat elke student zich optimaal kan ontplooiën (en doorstromen) waarbij brede persoonlijke vorming centraal staat;
- > We creëren samen een passend aanbod op het gebied van leven lang ontwikkelen zodat elke inwoner (in welke fase van het leven dan ook) de kans krijgt om talenten verder te ontwikkelen;
- > We leveren een bijdrage aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt door voldoende instroom in de zes speerpunten in verbinding met werkgevers vanuit het midden- en kleinbedrijf (mkb), maatschappelijke organisaties en overheden;
- > We werken aan een regio waarin de Brede Welvaart centraal staat op weg naar een circulaire en inclusieve samenleving.

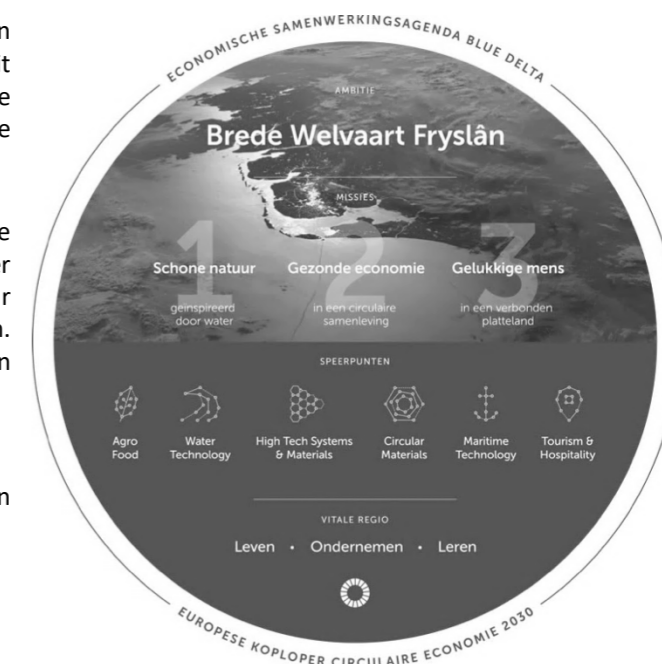
AMBITIE & DOELSTELLINGEN

Robuuste kennis, creativiteit en innovaties – met name als deze breed worden verspreid via onderwijs en leven lang ontwikkelen – maken burgers en maatschappij veerkrachtig en overheden en maatschappelijke diensten effectief en bedrijven concurrerend. Met het Onderwijsakkoord Fryslân positioneert het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), het hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo) in de provincie zich als een stevige partner bij de ontwikkeling tot een krachtige innovatieve regio waar het goed leven, ondernemen en leren is. Dit betekent dat we er gezamenlijk voor staan om onze studenten de vaardigheden en de kennis mee te geven om bekwaam de toekomst tegemoet te treden. Het akkoord is een levend (werk)document. Zoals de omgeving verandert, kan ook de inhoud van het akkoord veranderen. Er kunnen thema's verdwijnen en bijkomen, doelstellingen kunnen aangepast worden. Overleg tussen alle partijen blijft daarbij cruciaal. Om deze ambitie te kunnen bereiken:

- > Wordt het onderwijs zodanig ingericht dat het optimaal aansluit bij de brede persoonlijke vorming van de student en dat elk talent zich optimaal kan ontplooiën. We zorgen voor wendbare mensen die een actieve bijdrage leveren aan de mienskip en de arbeidsmarkt. Belangrijke elementen daarbij zijn:
  - o Actueel houden van onderwijsprogramma's waarmee de scholen meewerken aan excellente kennisontwikkeling op de zes speerpunten die het fundament vormen voor de toekomstbestendige beroepsbevolking van Fryslân;
  - o Het werken aan het ontschotten waar mogelijk tussen onderwijsinstellingen en niveaus (mbo, hbo en wo) zodat elk talent zich optimaal kan ontplooiën;
  - o Een passend aanbod ontwikkelen op het gebied van leven lang ontwikkelen zodat elke inwoner (in welke fase van het leven dan ook) de kans krijgt om talent(en) (door) te ontwikkelen.
- > Leveren de onderwijsinstellingen een bijdrage aan het realiseren van een toekomstbestendige arbeidsmarkt binnen de kaders van het instellingsprofiel, met specifieke aandacht voor:
  - o Kwalitatief en kwantitatief voldoende instroom in de zes speerpunten van Fryslân;
  - o Versterken van de relatie met het mkb;
  - o Ondernemerschap;
  - o Internationalisering.
- > Onderschrijven de onderwijsinstellingen dat circulariteit en inclusiviteit belangrijke elementen zijn bij het streven naar Bede Welvaart. Daarom zijn dit thema's die als een rode draad door het onderwijs lopen en verdienen zij expliciete aandacht om daadwerkelijk herkenbare stappen te zetten.

Met dit Onderwijsakkoord Fryslân spreken de vijf onderwijsinstellingen uit:

- > Dat zij zich committeren aan de Friese Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta en gezamenlijk optrekken om vanuit het onderwijs een bijdrage te leveren aan deze koers;
- > Dat zij een optimale samenwerking nastreven tussen studenten en docenten(teams) van verschillende opleidingen, onderwijsorganisaties en externe partijen zoals ondernemers en overheden, zodat een evenwaardig lerend ecosysteem ontstaat gericht op een schone, gezonde en gelukkige regio waar zorg wordt gedragen voor het hier en nu met oog op de kwaliteit van leven elders en later;

- > Dat zij transparant communiceren over individuele belangen en deze afwegen in het licht van wat zij gezamenlijk voor hun studenten nastreven.

Alle partijen zullen steeds kijken naar de wenselijkheid en meerwaarde van de afspraken en de betrokkenheid van de individuele instelling bij een specifiek onderwerp. Daarnaast realiseren alle bij het onderwijsakkoord betrokken partijen zich dat het onderwijs onderdeel uitmaakt van een groter (eco-)systeem en de maatschappelijke omgeving waarin het functioneert. Daarom wordt bij de verschillende onderwerpen expliciet gezocht naar samenwerking met deze omgeving. Op nagenoeg alle onderwerpen is er al sprake van initiatieven in (de omgeving van) het onderwijs. In het bijzonder willen we de samenwerking binnen de Universiteit van het Noorden en de mbo en hbo Agenda Noord-Nederland benoemen. Waar mogelijk en van toegevoegde waarde wordt afstemming gezocht met deze initiatieven.

WERKAGENDA'S

Op basis van ambitie en doelstellingen hebben de onderwijsinstellingen zes werkagenda's opgesteld. Het gaat hierbij om de volgende onderdelen waarop de Friese onderwijspartners concreet samenwerken in lijn met de zes speerpunten:

- > **DOORSTROMING:** verdere flexibilisering van onderwijs is noodzakelijk waardoor de aansluiting van mbo naar hbo en van hbo naar wo goed is. Daarbij ontwikkelen we een viertal 'lycea' op de gebieden techniek, zorg, gastvrijheid en groen, zodat jongeren die al in hun opleiding een sterke verbinding met de praktijk willen leggen daarmee een aantrekkelijk aanbod krijgen dat hen adequaat opleidt. Via modulair onderwijs en deelcertificaten kunnen studenten zich bijvoorbeeld gerichter laten opleiden en wordt het gemakkelijker om vakken op verschillende niveaus te volgen (een hbo-student kan bijvoorbeeld mbo-vakken volgen en andersom). De grenzen tussen de onderwijsniveaus zullen minder scherp worden. Tegelijkertijd blijven er vastomlijnde paden mogelijk voor studenten die daaraan behoefte hebben (bron: <https://toekomstvanonderwijsenwetenschap.nl/>);
- > **LEVEN LANG ONTWIKKELEN:** het creëren van passend aanbod voor leven lang ontwikkelen. Het complexe economische, politieke en maatschappelijke landschap vraagt om echte transities in het onderwijs met daarin steeds meer unieke interdisciplinaire studietrajecten die zich snel aanpassen aan de maatschappij en die toegankelijk zijn voor alle lerenden. Dat vraagt om wendbaar onderwijs in de dimensies tempo, tijd, plaats, inhoud en niveau, waarbij zowel jongeren die net van de middelbare school komen als ook werkenden toegang kunnen krijgen om een gehele opleiding te volgen of om bij, op en om te scholen;
- > **AANSLUITING MIDDEN- & KLEINBEDRIJF:** versterken van de samenwerking tussen onderwijs en mkb v.v.;
- > **ONDERNEMERSCHAP:** jongeren enthousiasmeren voor ondernemerschap en innovatie;
- > **ECOSYSTEEM TECHNIEK & TECHNOLOGY/TECHNIEK MANIFEST:** voldoende toekomstbestendige technische vakmensen en toenemende technische en technologische innovatie;
- > **CIRCULARITEIT & INCLUSIVITEIT:** in de onderwijskolom circulair en inclusief denken en doen bevorderen gericht op duurzame ontwikkeling richting Brede Welvaart.

Binnen alle werkagenda's wordt expliciet verbinding gelegd met andere betrokken partijen en lopende activiteiten in de regio. Het is niet de bedoeling om per se eigen, nieuwe zaken te ontwikkelen, maar juist om aansluiting te zoeken met de ambitie om zaken te versterken en/of te versnellen en/of te verbreden. De betrokken onderwijsinstellingen gaan samen met de Provincie Fryslân en de Gemeente Leeuwarden op zoek naar mogelijkheden voor aanvullende financiering van die activiteiten die om een (tijdelijke) extra investering vragen. Naast deze zes werkagenda's werken de onderwijsinstellingen op de volgende onderdelen samen en willen zij dit te continueren:

- > **HUBS/CAMPUSSEN:** er is een aantal gezamenlijke thematische innovatie-ecosystemen die fungeren als leer- en ontwikkelomgeving voor ondernemers en onderwijs, zoals: Watercampus, Innovatiecluster Drachten, Alliantie van Drachten, Cyber Campus, Dairy Campus, Bakery Sweet Centre, Media Innovatie Campus en de Victoria Campus;
- > **STUDIUM GENERALE LEEUWARDEN:** kennis verrijkt, onder dit motto brengt Studium Generale Leeuwarden lezingen die bijdragen aan het academisch klimaat onder de aandacht van een breed publiek;
- > **MENTOR PROGRAMMA FRIESLAND:** het aanbieden van op maat gemaakte begeleiding voor studenten, waarbij studenten gekoppeld worden aan rolmodellen uit een vervolgstudie of het ondernemerswerkveld;
- > **TOERISME COLLECTIEF FRYSLÂN:** is een samenwerkingsverband waarbij ondernemers uit de gastvrijheidssector worden gekoppeld aan het onderwijs (mbo/hbo) en studenten aan de hand van concrete praktijkvragen organisaties helpen;
- > **LIFE SCIENCES & TECHNOLOGY:** de mbo en hbo onderwijsinstellingen werken samen op het gebied van opleidingen en praktijkgericht onderzoek waarbij levende organismen en chemische processen de rode draad vormen;
- > **DIGITALE WERKPLAATS:** een werkplaats waar mbo en hbo studenten digitale vraagstukken oppakken in samenwerking met ondernemers;
- > **LEEUWARDEN STUDENT CITY:** zet zich in om studenten te boeien en te binden met als doel het verbeteren van de studentenervaring en het versterken van de band met de stad om deze te promoten als aantrekkelijke bestemming voor studenten;
- > **VERENIGING CIRCULAIR FRIESLAND:** is een vereniging waar alle onderwijsinstellingen lid van zijn met als doel de meest circulaire regio te worden;
- > **INNOVATIEPACT FRYSLÂN:** Economic Board van Fryslân waar de onderwijsinstellingen samenwerken met ondernemers en overheden door middel van de Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta en bijbehorende programma's.

Deze zes werkagenda's zijn uitgewerkt als bijlage bij dit onderwijsakkoord. In 2026 gaan de onderwijsinstellingen het akkoord evalueren en met elkaar verkennen hoe en in welke vorm de onderlinge samenwerking wordt gecontinueerd.

Leeuwarden, december 2023

AERES	FIRDA	NHL STENDEN	VAN HALL LARENSTEIN	RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN	PROVINSJE FRYSLÂN	GEMEENTE LEEUWARDEN
BASTIAAN PELLIKAAN	REMCO MEIJERINK	ERICA SCHAPER	ANNEKE LUIJTEN-LUB	JOUKE DE VRIES	FRISO DOUWSTRA	ABEL REITSMA

¹ Friese ondernemers, onderwijs en overheden hebben samen een Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta; gericht op het versterken van de Brede Welvaart langs drie missies: een schone natuur, een gezonde economie en een gelukkig mens. De ambitie is dat Fryslân in 2030 Europese koploper is in de circulaire economie. Vanuit deze agenda kiest Fryslân voor zes speerpunten (AgroFood, Water Technology, High Tech Systems & Materials, Circular Materials, Maritime Technology en Tourism & Hospitality) die cruciaal zijn voor innovatie en economische ontwikkeling van de regio waarbij we de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties gebruiken als kompas. De basis van deze Friese Economische Samenwerkingsagenda komt voort uit Noord-Nederlandse European Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation (RIS3) agenda. De Friese onderwijsinstellingen dragen middels onderwijs en onderzoek actief bij aan deze Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta.

WERKAGENDA DOORSTROMING

COÖRDINEREND OPDRACHTGEVER
> Firda
COÖRDINEREND OPDRACHTNEMER
> NHL Stenden
KERNTTEAM
> Firda
> Aeres
> NHL Stenden
> Van Hall Larenstein
> RUG Campus Fryslân
PARTNERS
> Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW);
> Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen;
> Samenwerkingsorganisatie beroepsonderwijs;
> Voortgezet onderwijsinstellingen (vo);
> Voortgezet Algemeen Volwassenen Onderwijs (VAVO).

DROOM IN 2030 (AMBITIE)

- > In 2023 is er een toekomstverkenning gepresenteerd voor het middelbaar (mbo), hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo) in 2040, onze droom gaat dus voorbij 2030. Onze droom in 2040... er is een onderwijsstelsel waarbij talent en individuele ontplooiing centraal staan en waarin leven lang ontwikkelen het adagium is.

We hebben een goed opgeleide beroepsbevolking en benutten optimaal alle talenten in Fryslân t.b.v. maatschappelijke en economische functies. De Friese onderwijsinstellingen vormen daarbij één ecosysteem waarin doorstromen en talentontwikkeling optimaal zijn ingeregeld. Het maakt niet meer uit bij welke instelling de lerende zich ontwikkelt. De samenwerkende Friese onderwijsinstellingen zorgen ervoor dat de lerende zich optimaal een leven lang kan ontwikkelen.

WELKE RESULTATEN ZIEN WE IN 2030

- > We hebben met de Friese kennisinstellingen een goede dataset ontwikkeld;
- > Minder jongeren stoppen voortijdig met school en kunnen makkelijker doorstromen van voortgezet onderwijs (vo) naar mbo, en van mbo naar hbo, en van hbo naar wo;
- > Binnen loopbaan- en studiekeuze staat individuele ontplooiing van talenten centraal. Studenten worden niet gehinderd door een beperking. Er is volop ruimte om je leven lang te ontwikkelen om je talent te benutten en door te stromen;
- > In Fryslân hebben we één samenwerkend ecosysteem dat optimaal onderling verbonden is. Er is een modulair onderwijsstelsel waar je op verschillende niveaus kan leren en ontwikkelen (een hbo student kan bijvoorbeeld een mbo-vak volgen en andersom). De grenzen tussen niveaus zullen minder scherp worden. Maar er is ook ruimte om via vastomlijnde paden onderwijs te volgen.

WAT IS ER AL BEREIKT

- > NHL Stenden en Firda hebben voor diverse opleidingen hun doorstroom afgestemd, zoals bij de opleidingen rondom retail, horeca, toerisme, etc. Ook tussen Aeres en Van Hall Larenstein is de doorstroom afgestemd;
- > Er wordt voor wat betreft doorstroom optimaal gebruik gemaakt van de campussen, zoals: Watercampus, Media Innovatie Campus, Campus Drachten, Cyber Campus, maar ook van partnerships met bedrijven zoals Phillips en Innovatiecluster Drachten en de diverse zorginstellingen zoals ziekenhuizen door middel van het 'cure, care en onderwijs' samenwerkingsverband;
- > Het vo en het hbo en wo werken samen aan een betere aansluiting en aan doorlopende vak- en curriculumontwikkeling én de professionele ontwikkeling van onderwijsgeevenden.

STRATEGIE

De onderwijsinstellingen in Fryslân werken op doorstroming goed samen. Het vormgeven van logische leerlijnen blijft een doorlopende inspanning. Dit is een continu en adaptief proces met en tussen de onderwijsinstellingen. We zorgen binnen de zes speerpunten dat we naast excellent onderwijs en onderzoek ook de doorstroming hierin excellent hebben ingeregeld.

De komende jaren gaan we de volgende zes accenten leggen:

1. Ontwikkelen van een viertal 'lycea' op de gebieden techniek, zorg, gastvrijheid en groen, zodat jongeren die al in hun opleiding een sterke verbinding met de praktijk willen leggen daarmee een aantrekkelijk aanbod krijgen dat hen adequaat opleidt;
2. Opbrengsten aanpak 'aansluiting beroepskolom' zijn toepasbaar gemaakt voor alle doorstroomdossiers (doorstroomsubsidie OCW – Firda penvoerder);
3. Betere instroomafspraken met het vo en mbo en doorstroom richting het hbo (doorstroomsubsidie OCW) en betere doorstroming van het hbo naar het wo verstevigen (incl. doorstroom van hbo naar wo propedeuse). Daarbij kijken we ook naar de wisselstroom; zit student op de juiste plek en kan die makkelijk switchen;
4. We stemmen onze Associate degrees (Ad's) met elkaar af en komen tot een arbeidsrelevant pakket van Ad's passend bij de speerpunten;
5. We gaan via het werkprogramma leven lang ontwikkelen ook de instroom voor zij-instromers goed met elkaar doorontwikkelen;
6. Het hbo gaat aan de slag met een aanpak om het aantal langstudeerders structureel te verminderen (uitstroom).

ACTIES

1. We gaan de bestaande werkgroepen tussen de Friese onderwijsinstellingen verbinden waardoor we de doorstroom nog beter kunnen doorontwikkelen. Deze werkgroep komt jaarlijks met een actieagenda;
2. We gaan werken aan het opzetten van een viertal lycea op gebied van techniek, zorg, gastvrijheid en groen;
3. We gaan de opbrengsten van de aanpak 'aansluiting beroepskolom' toepasbaar maken voor de meest relevante sectoren;
4. We gaan een plan van aanpak uitwerken hoe we de instroom van zij-instromers beter kunnen borgen;
5. We gaan de aansluiting van RUG Campus Fryslân met het hoger beroepsonderwijs beter afstemmen en kijken welke acties daarop nodig zijn;
6. We gaan elk jaar meerdere bootcamps organiseren om het aantal langstudeerders te verminderen (specifiek NHL Stenden en Van Hall Larenstein);
7. We gaan de werkgroep doorstroom integreren met de werkgroep leven lang ontwikkelen.

MILPALEN

1. Q2 2024 is er een community/werkgroep tussen de onderwijsinstellingen. Voor het einde van elk schooljaar (Q2) is er een concrete actieagenda welke doorstroom verder geoptimaliseerd kan worden en/of nog aandacht verdient;
2. Q3 2024 is er een viertal lycea in Fryslân op het gebied van techniek, zorg, gastvrijheid en groen;
3. Q4 2024 zijn de ervaringen vanuit de aanpak aansluiting beroepskolom toepasbaar gemaakt voor alle doorstroomdossiers;
4. Q1 2025 plan van aanpak zij-instromers gereed;
5. Q4 2024 is helder welke stappen gezet moeten worden om doorstroom/wisselstroom tussen hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs te versterken;
6. Q2 2024 is er een instelling overkoepelende aanpak voor langstudeerders;
7. Q2 2025 is de werkgroep doorstroom verbonden en geïntegreerd met de werkgroep leven lang ontwikkelen.

WERKAGENDA LEVEN LANG ONTWIKKELEN

COÖRDINEREND OPDRACHTGEVER > Firda	DROOM IN 2030 (AMBITIE) > De bestuurders van de Friese onderwijsinstellingen van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), hoger beroepsonderwijs (hbo) en het wetenschappelijk onderwijs (wo) hebben samen met hun collega's uit Groningen en Drenthe de volgende ambitie: als gezamenlijke onderwijsinstellingen in Noord-Nederland streven we naar een strategische en daarmee niet vrijblijvende inspanningsverplichting om burgers en ondernemers gedurende het hele (werkzame) leven blijvend en continu toegang te geven tot excellente onderwijs- en leermogelijkheden. > We willen als Noord-Nederlandse instellingen als collectief vanuit meerdere disciplines werken aan een onderscheidende kennispositie en een wendbare en toekomstgerichte arbeidsmarkt voor de noordelijke regio.	WELKE RESULTATEN ZIEN WE IN 2030 > Noord-Nederland heeft een goed werkende arbeidsmarkt waaraan iedere inwoner kan deelnemen t, zich voortdurend ontwikkelen (leercultuur) en verzekerd kan zijn van een goed inkomen en goed werk. Waar iedere organisatie personeel kan werven, behouden en ontwikkelen. De leercultuur optimaal is ontwikkeld. Het onderwijs en de arbeidsmarkt zijn nauw verbonden. Elk talent in Noord-Nederland en daarmee ook Fryslân wordt optimaal benut.	WAT IS ER AL BEREIKT > Er is een Actieplan Leven Lang Ontwikkelen Noord-Nederland (APLLONN) waarbij de Friese onderwijsinstellingen meer en beter zijn gaan samenwerken, zoals: Konnect, Groeifonds/Katapult, Techniek Noord en de Groene Transitie; > Er zijn een lector en een practor beroepsgerichte didactiek en Leven Lang Ontwikkelen (LLO) benoemd; > Er is een aanvraag tot stand gekomen gericht op de energietransitie in aanjagen van ontwikkeling en inzet LLO-oplossingen; > Er is een professionaliseringsslag van de eigen LLO-uitvoeringsorganisaties gaande; > Het mbo heeft in twee edities samen LLO-scholingsaanbod gericht op krapteberoepen aangeboden via Het Noorden Leert Door (HNLD); > Door middel van Fryslân Werkt zijn verscheidene scholingstrajecten gericht op krapteberoepen gerealiseerd en ontwikkelen we doorlopende ontwikkellijnen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt; > In het kader van de gezamenlijke langdurige aanpak rondom Leeuwarden-Oost participeren de onderwijsinstellingen in diverse lokale gebiedsgerichte projecten.
COÖRDINEREND OPDRACHTNEMER > Firda			
KERNTTEAM > Firda > Aeres > NHL Stenden > Van Hall Larenstein > RUG Campus Fryslân			
PARTNERS > Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB); > Fryslân Werkt; > Sociale partners; > Werkgeversorganisaties; > Brancheorganisaties.			

STRATEGIE

We zetten in op de noordelijke samenwerking vanuit de Human Capital Agenda Noord-Nederland waarbij het APLLONN de basis vormt van de strategie. De Friese inzet is om het APLLONN goed te verbinden en te voeden met het Onderwijsakkoord Fryslân, zonder dat we zaken dubbel doen. Ons kompas hierbij is om een actieve bijdrage te leveren aan de Brede Welvaart in Fryslân en de daarin benoemde zes speerpunten vanuit de Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta verbonden met APLLONN. Hiervoor richten we een Friese LLO werkgroep in die eens per 8 weken bij elkaar komt om gericht samen te werken vanuit de vier bouwstenen uit het APLLONN:

1. Faciliteren van de vraagarticulatie (inzicht in arbeidsmarkt van nu en de toekomst)
  - o Het ontwikkelen van gerichte vraagarticulatie. Sneller, beter en eenduidig vragen ontwikkelen van en met het werkveld;
  - o Kennis van onderzoekexpertise en onderwijs- en scholingsaanbod van alle instellingen voor elkaar ontsluiten;
  - o Doelmatig uitwisselen van kennis en informatie over leven lang ontwikkelen;
  - o Gezamenlijk bieden van inzicht in scholingsmogelijkheden voor brede groepen lerenden;
  - o Gezamenlijk ontwikkelen, aanbieden en financieren van een scholingsaanbod dat toegankelijk is voor alle lerenden en alle bedrijven;
  - o Gezamenlijk verwerven van subsidies en fondsen om dat aanbod tot stand te brengen;
  - o Benutten van de bestaande infrastructuur van het beroepsonderwijs en leerbedrijven;
  - o Vanuit de vraag een vertaling maken naar LLO-aanbod samen met kennis- en innovatieprogramma's.
2. Aanjagen van ontwikkeling en inzet LLO-oplossingen (gericht op duurzame inzetbaarheid, verkrijgen en behouden van werk en de mogelijkheid tot persoonlijke zingeving in het leven)
  - o (Initieel) opleiden van jongeren en volwassenen door ze toe te rusten met actuele kennis en nieuwe skills die aansluiten bij wat de Noordelijke markt nodig heeft;
  - o Verkennen van mogelijkheden voor een regionaal ontwikkelfonds. In samenwerking met het werkveld en Fryslân Werkt organiseren van flexibele leer-werktrajecten voor werkenden en werkzoekenden om hen deel te laten nemen aan de arbeidsmarkt met duurzaam perspectief;
  - o Aanbod van de samenwerkende onderwijsinstellingen transparanter maken;
  - o Onderwijsconcepten ontwikkelen die een antwoord geven op de problemen van de arbeidsmarktcrapte en daarmee groenpluk voorkomen (vraaggericht LLO-aanbod).
3. Professionalisering van LLO-uitvoeringsorganisaties (aanbieden van unieke interdisciplinaire scholingstrajecten welke toegankelijk zijn voor alle lerenden)
  - o Samenwerken van onderwijsinstellingen met bedrijven en organisaties in de rol van mede-opleider;
  - o Gezamenlijk beantwoorden van de vraagstukken van de onderwijsinstellingen zelf voor wat betreft LLO-ontwikkelingen en de eigen leercultuur.
4. Stimuleren van de leercultuur (het informele en het formele leren versterken elkaar en dragen bij aan regionale uitdagingen. Een levende regio met een ontwikkelde leercultuur)
  - o Vervolg geven aan het regionale Konnect Experiment om de opgebouwde kennis voor de regionale instellingen te behouden;
  - o Gezamenlijke activiteiten ontplooiën om de leercultuur bij bedrijven en bij werkzoekenden/werknemers te stimuleren;
  - o Samenstellen van een team dat de resultaten van het (toegepast) onderzoek en de diverse experimenten verbindt voor wat betreft de ontwikkelde elementen binnen de ervaring van Konnect, die bijdragen aan een professionele leercultuur;
  - o Door middel van onderzoek door de practoraten en lectoraten bijdragen aan inzicht en innovatie bij organisaties en het inzetten van leer- en ontwikkelcoaches vanuit het onderwijs bij organisaties op de werkvloer om zo informeel leren te beïnvloeden en daarmee bij te dragen aan de leercultuur.

ACTIES

1. We gaan als Friese onderwijsinstellingen samen optrekken en uitvoering geven aan het APLLONN en de kansen benutten van de LLO-Katalysator;
2. We gaan de kansen verkennen voor het ontwikkelen van doorlopende ontwikkelroutes met Fryslân Werkt;
3. We gaan de aansluiting bij de arbeidsmarktinfrastructuur versterken. Bij de vorming van het Regionaal Werkcentrum (RWC) zorgen we ervoor dat het Fries onderwijsveld is aangesloten en een volwaardig partner is. Daarbij dragen we zorg dat er goede lijnen komen vanuit de uitvoering van het RWC naar de onderwijsinstellingen m.b.t. kennis van de opleidingsmogelijkheden voor volwassenen;
4. We gaan bij de doorontwikkeling van HNLD de aansluiting van LLO-aanbod van het hbo en wo verbinden aan dat van het mbo;
5. We gaan samen met de arbeidsmarktpartijen verkennen welke financieringsmogelijkheden er zijn van LLO-scholingsactiviteiten (om-her- en bijscholing), bijvoorbeeld werken aan verlengen en uitbreiden van het project Kansen Verzilveren voor de Kraptesectoren. Hiermee kunnen o.a. trajecten via HNLD worden gefinancierd.

MIJLPALEN

1. 2024 en 2025 uitvoering geven aan het APLLONN en in Q1 2024 zijn alle Friese onderwijsinstellingen goed aangesloten;
2. Q3 2024 zijn er afspraken met Fryslân Werkt over de doorlopende ontwikkelroutes;
3. Q4 2024 is het RWC gereed en de Friese inbreng is geborgd;
4. Q2 2024 LLO-aanbod hbo en wo laten aansluiten bij HNLD en RWC's;
5. Q4 2024 verkenning gereed met betrekking tot mogelijk additionele financiering van LLO-scholingsactiviteiten (om-, her- en bijscholing).

WERKAGENDA SAMENWERKING MIDDEN- & KLEINBEDRIJF

COÖRDINEREND OPDRACHTGEVER
> NHL Stenden
COÖRDINEREND OPDRACHTNEMER
> Firda
KERNTTEAM
> Firda
> Aeres
> NHL Stenden
> Van Hall Larenstein
> RUG Campus Fryslân
PARTNERS
> Konnect;
> YnBusiness (Innovatiepact Fryslân);
> WRK.fr/ (Innovatiepact Fryslân);
> Verenigde collectieven van midden- en kleinbedrijven (mkb).

DROOM IN 2030 (AMBITIE)

- > Wij dromen van een Noordelijk innovatie ecosysteem waarin 'inside in' de onderwijsinstellingen goed op elkaar aangesloten zijn om 'outside in' vraagstukken vanuit het mkb aan de juiste innovatieclusters rondom de zes speerpunten (consortium) te kunnen koppelen waar gezorgd kan worden voor relevante ontsluiting van ontwikkelde kennis (inside out).

In beeld: "We staan met een groot aantal vertegenwoordigers van onze onderwijsinstellingen, eerstelijnsorganisaties, de noordelijke provincies, werkgevers en landelijke en Europese kopstukken op een receptie in 2030 en toosten eigenlijk op het feit dat we niet alleen in Nederland, maar ook in Europa gezien en benaderd worden om mee te denken in (Europese en landelijke) beleidsontwikkeling omdat overal is doorgedrongen dat in onze regio 'leer- en ontwikkelcultuur' in ons DNA zit!; het label 'Het Noorden ontwikkelt door!' is naast 'Het Noorden leert door!' en 'Het Noorden werkt door!' een drieslag die in die barre tijden van 2023 de Nederlandse vlag weer met het rood boven aan in de vlaggenmasten doet wapperen! Noord-Nederland is een merk geworden. In het Noorden is sprake van echte inclusie en Brede Welvaart omdat we iedereen zinvol waarde laten toevoegen aan de regio. Dit doen de onderwijsinstellingen, eerstelijns-organisaties, mkb doordat werknemers en medewerkers begrijpen dat ze als inwoners van 'Het Noorden' er toe doen, uit hun comfort zone gestapt zijn en met elkaar in gesprek geraakt 'omdat de rand zo interessant is'. Konnect is geen abstracte projecttitel meer maar is als werkwoord opgenomen in het groene boekje (konnekten) en is in de Nederlandse skills ontologie hét toverwoord geworden om aan te duiden dat wanneer je deze vaardigheid bezit je 'Fit for North and the rest of the world' bent! (...kandidaat heeft laten zien dat hij/zij in staat is om te konnecten...)"

WELKE RESULTATEN ZIEN WE IN 2030

- > Fries portal tussen eerstelijnsorganisatie en onderwijsinstelling met een intern systeem per onderwijsinstelling;
- > Noordelijk en dus ook Fries netwerk van connectoren/verbinders (= taakuitvoering/functie);
- > Inzichtelijk netwerk van hub's/innovatieclusters (rondom speerpunten) gericht op gezamenlijk innoveren;
- > Bedrijven zijn scholen geworden en omgekeerd; we spreken over een (h)echte leercultuur;
- > De (h)echte leercultuur is voor de nieuwe toetreders op de arbeids- en innovatiemarkt als wel voor de zittende populatie en de (h)echte leercultuur leidt tot innovaties;
- > Talent en kennis zijn optimaal mobiel in Noord-Nederland via de 'metrolijnen' van onze publiek-private samenwerking. Er is een sterk verbonden netwerk dat elkaar kent en helpt – een goed portaal faciliteert dit – en afhankelijkheid van de Konnect manager is grotendeels verdwenen;
- > In hubs wordt hybride, multi-level en multidisciplinair ontworpen, gebouwd, getest en praktisch toepasbaar opgeleverd (de Technology Readiness Levels worden steeds beter beklommen en afgedaald).

WAT IS ER AL BEREIKT

- > Door mee te draaien in het programma Konnect hebben we financiering kunnen realiseren die ervoor gezorgd heeft dat we hebben kunnen experimenteren in, op en met het thema samenwerking met het mkb. De opbrengst hiervan wordt als basis voor verdere ontwikkelingen genomen;
- > Enerzijds is de netwerkvorming zoals bedoeld binnen het Onderwijsakkoord Fryslân mede tot stand gekomen vanuit Konnect en anderzijds hebben we in samenwerkingsprojecten kunnen zien hoe de samenwerking verbeterd kan worden;
- > Er is zijn meerdere projecten vormgeven tussen het mkb en het onderwijs via het Regionaal Investeringsfonds (RIF), o.a. op het gebied van water en gastvrijheid.

STRATEGIE

De komende jaren gaan we de volgende vier accenten leggen:

1. In 2023 is de aansluiting tussen onderwijs en mkb versterkt door het noordelijke programma Konnect. Dit programma loopt tot en met 2023. Vanuit de Friese onderwijsinstellingen is er samen met YnBusiness een werkgroep mkb gevormd. Met als doel het monitoren en het volgen van de meest relevante Konnect projecten voor Fryslân;
2. Voor de komende jaren is onze aanpak (vanuit de werkgroep mkb) om jaarlijks te kijken wat er nodig is om de aansluiting tussen het Friese onderwijs en het Friese mkb te versterken, dit doen we met deze werkgroep in de vorm van een actieplan per kalenderjaar;
3. Konnect heeft gedraaid tot september 2023 en zal voor eind 2023 zijn geëvalueerd. De evaluatie en output zullen worden gebruikt voor nieuwe input voor een aanvraag bij het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling voor een mogelijk vervolg;
4. Vanaf september 2023 zal de opbrengst uit o.a. het noordelijke Konnect programma worden toegepast in de werkwijze van de Friese onderwijsinstellingen, te weten:
  - o De Friese onderwijsinstellingen gaan gezamenlijk in gesprek met YnBusiness en WRK.fr/ om vanuit ervaring, kennis en kunde een nieuw perspectief te ontwikkelen en zo een collectief plan te vormen om de interactie met het mkb te verbeteren;
  - o Dientengevolge organiseert elke onderwijsinstelling haar eigen bijpassende vorm van accountmanagement. Dit zou kunnen in de vorm van een company-desk, maar ook andere passende oplossingen zijn denkbaar wanneer vanuit de Konnect experimenten hiertoe aanleiding geven;
  - o YnBusiness verzorgt de vraagarticulatie van ondernemers richting het onderwijs (o.a. op het gebied van leven lang ontwikkelen).
  - o Elke twee maanden is er overleg van de werkgroep mkb;
  - o Rond 1 juli van elk schooljaar wordt er een plan van aanpak voor het komende schooljaar opgesteld; enz.

ACTIES

1. We gaan als Friese onderwijsinstellingen samen met YnBusiness een uitvoeringsplan maken hoe de interactie met het Friese mkb kan worden verbeterd en v.v. met daarbij de volgende deelelementen;
  - o Opbrengsten vanuit het programma Konnect verder door vertalen naar de Friese aanpak;
  - o Friese ondernemers weten wat onderwijsinstellingen kunnen betekenen en v.v.;
  - o Via WRK-LAB (WRK.fr/) studenten laten samenwerken met concrete vraagstukken vanuit mkb;
  - o Netwerkrelevantie versterken door inbreng van valorisatie vraagstukken;
  - o Goede aansluiting met Noordelijke partners (onderwijs en ondernemers);
  - o Afstemmen en ontwerpen van een behulpzaam monitoringssysteem om het effect van samenwerking met het mkb te kunnen meten.
2. We gaan een vorm van accountmanagement implementeren bij elke onderwijsinstelling met vaste aanspreekpunten voor het mkb;
3. We gaan een data- en monitoringsplan met YnBusiness opstellen hoe we op basis van data de samenwerking met het mkb kunnen versterken;
4. We gaan verkennen of er een vervolgprogramma Konnect 2.0 kan komen.

MIJLPALLEN

1. Q2 2024 en Q2 2025: voor het eind van elk schooljaar is er een actieplan met bestuurlijk commitment voor het daaropvolgende schooljaar zodat er programmatisch uitvoering wordt gegeven aan de benoemde uitvoeringsacties;
2. Q3 2024 implementeren de onderwijsinstellingen een bijpassende vorm van accountmanagement voor het mkb;
3. Q2 2024 hebben onderwijsinstellingen en YnBusiness afspraken gemaakt over datamonitoring en de wijze van kennisdeling. Op basis van deze data wordt bijgestuurd;
4. Q1 2024 start er een verkenning of er een vervolg kan komen op het noordelijke programma Konnect. Hierbij wordt ook gekeken of er separaat nog een Friese aanpak nodig is.

WERKAGENDA ONDERNEMERSCHAP

COÖRDINEREND OPDRACHTGEVER
> NHL Stenden
COÖRDINEREND OPDRACHTNEMER
> NHL Stenden
KERNTTEAM
> Firda
> Aeres
> NHL Stenden
> Van Hall Larenstein
> RUG Campus Fryslân
PARTNERS
> Founded in the North (Innovatiepact Fryslân);
> De Noorderlingen.

DROOM IN 2030 (AMBITIE)

- > Fryslân heeft veel mkb nu en in de toekomst. Of je nu student bent, een (startende) ondernemer of een carrière switch wilt maken, de Friese onderwijsinstellingen bieden een breed pakket aan om in deeltijd, voltijd, of vanuit leven lang ontwikkelen de vaardigheden te leren om te kunnen ondernemen en te vernieuwen (innovëren). Fryslân is de provincie waar we je stimuleren om ondernemer te worden. Je gemakkelijk en snel je onderneming kan starten en de juiste vaardigheden leert en kunt blijven doorontwikkelen. We stimuleren ondernemerschap in al onze opleidingen en als je ervoor kiest om deze weg te verkennen, zorgen wij ervoor dat je de ruimte krijgt en de juiste vaardigheden in je rugzak hebt zitten. En als je dan ondernemer bent, zorgen we er ook voor dat we je blijven ondersteunen.

WELKE RESULTATEN ZIEN WE IN 2030

- > Er zijn volop deeltijd- en voltijdopleidingen op het gebied van ondernemerschap, van praktijk tot wetenschappelijk;
- > Vanuit een leven lang ontwikkelen zijn er volop mogelijkheden om bij en om te scholen op het gebied van ondernemerschap;
- > We stimuleren studenten volop om ondernemer te worden door ze de ruimte te geven om ondernemerschap te verkennen binnen alle opleidingen. Student(ondernemers) komen naar Fryslân omdat het onderwijs hen alle kansen geeft.
- > We faciliteren studenten door middel van een overkoepelend instellingsbreed centre/hub voor studenten die aan de slag willen met ondernemerschap;
- > We hebben een Noordelijke startup en scale-up programmering voor studenten en ondernemers. Fryslân heeft de meeste impact startups, verbonden aan minimaal één van de 17 Sustainable Development Goals (SDG's).

WAT IS ER AL BEREIKT

- > De onderwijsinstellingen zijn samen mede-eigenaar van Founded in the North. Een programma dat support biedt van start tot groei, in zowel het ondersteunen van startups naar scale-up maar ook het structureel verhogen van nieuwe ondernemers;
- > NHL Stenden heeft een Centre for Entrepreneurship (CfE) opgericht met een breed programma-aanbod in ondernemerschapontwikkeling. Firda heeft de Inqubator opgericht en RUG Campus Fryslân heeft een Sustainable Startup Academy (SSA) i.s.m. Founded in the North. De verbinding tussen de instellingen kan beter, om tot een geïntegreerde programma-samenwerking te komen. Er zijn daarnaast samenwerkingsintenties met Wetsus en Van Hall Larenstein;
- > Er is een Hayo Apotheker Fonds dat startende ondernemers financieel stimuleert; daarnaast is er een jaarlijkse studentenstartupcompetitie Enterprise en is er een Fries Startup prijs voor ondernemer van het jaar;
- > Ondernemers, branche en eerstelijnsorganisaties voor ondernemers zijn via werkveldadviescommissies en bij diverse programma's verbonden aan het onderwijs;
- > De onderwijsinstellingen zetten volop in op vrouwelijk ondernemerschap en veerkrachtig ondernemen in de gastvrijheidssector en met de Watercampus zetten we volop in op ondernemerschap in de Water Technology.

STRATEGIE

De komende jaren gaan we de volgende vier accenten leggen:

1. Founded in the North startup en scale-up programma (2024-2027) langs vier lijnen:
  - o *Talent*: prikkelen van ondernemend talent met inspiratie, kennis, tools en netwerk;
  - o *Markt*: ontwikkelen van een regionaal ecosysteem met publieke en private launching customers en een (inter)nationaal netwerk om op te schalen;
  - o *Kapitaal*: startups en scale-ups krijgen toegang tot regionale en (inter)nationale investeerders en fondsen;
  - o *Technologie*: valorisatieproces van nieuwe technieken en innovaties, zodat ideeën sneller in de markt kunnen worden geïntroduceerd.
2. We gaan ondernemerschap nadrukkelijker incorporeren in het curriculum van diverse opleidingen en instellingen (aanjagen);
3. We gaan verkennen of het bestaande CfE van NHL Steden en de Inqubator van Firda en SSA van RUG Campus Fryslân bij elkaar gebracht kunnen worden en verbreed met de andere onderwijs- en onderzoeksinstituten. Met als doel één centre/hub waar studenten terecht kunnen als je vragen hebt over ondernemerschap en waar vanuit je wordt gefaciliteerd in ondernemerschapontwikkeling;
4. We gaan verkennen of we één top-ondernemingsregeling kunnen ontwikkelen voor studenten met een pakket aan faciliteiten zoals een mentor/coach en voorwaarden zoals extra herkansingen etc.;
5. Vanuit leven lang ontwikkelen bieden de onderwijsinstellingen diverse opleidingsmogelijkheden aan voor ondernemers en via het samengevoegde centre/hub (CfE, Inqubator en SSA) zorgen we ervoor dat er één loket is waar je gericht wordt geholpen bij welke onderwijsinstelling je het beste terecht kan voor je ontwikkelvraag.

ACTIES

1. We gaan de uitvoering van het programma Founded in the North (2024-2027) faciliteren en goed verbinden met de onderwijsinstellingen en het CfE;
2. We gaan een verkenning/businesscase opstellen of het CfE, gecombineerd kan worden met Inqubator en SSA als gezamenlijke centre/hub voor ondernemerschap-studenten in Fryslân.
3. We gaan ondernemerschap onderdeel maken van het curriculum in zoveel mogelijk opleidingen bij alle onderwijsinstellingen en een top-ondernemingsregeling voor studenten ontwikkelen;
4. We gaan in het kader van leven lang ontwikkelen één loket (CfE, Inqubator en SSA) ontwikkelen waar ondernemers terecht kunnen voor leer- en ontwikkelvragen.
5. We gaan de werkgroep ondernemerschap verbinden met de werkgroep samenwerking midden- en kleinbedrijf.

MIJLPALEN

1. De doelstelling van Founded in the North is om per jaar:
  - o 1.000 studenten en onderzoekers te inspireren;
  - o Een groei van 25 startups in Fryslân te realiseren;
  - o 30 ondernemers te faciliteren;
  - o 70 studenten de minor ondernemerschap te laten volgen;
  - o 10 challenges te organiseren.
2. Q4 2024 is de verkenning/businesscase voor één geïntegreerde centre/hub voor ondernemerschap-studenten t.b.v. alle onderwijsinstellingen in Fryslân afgerond inclusief besluitvorming;
3. Q2 2025 is ondernemerschap nadrukkelijk geïncorporeerd in alle opleidingen en er is één top-ondernemingsregeling voor mbo, hbo en wo studenten voor alle instellingen;
4. Q2 2025 is er één loket voor ondernemers voor leer- en ontwikkelvragen;
5. Q2 2025 is de werkgroep ondernemerschap verbonden en geïntegreerd met de werkgroep samenwerking midden- en kleinbedrijf.

WERKAGENDA ECOSYSTEEM TECHNIEK & TECHNOLOGIE/TECHNIEK MANIFEST

COÖRDINEREND OPDRACHTGEVER
> Firda
COÖRDINEREND OPDRACHTNEMER
> Firda
KERNTTEAM
> Firda
> Aeres
> NHL Stenden
> Van Hall Larenstein
> RUG Campus Fryslân
PARTNERS
> Verschillende Publiek-Private Samenwerkingen (PPS) en Sterk Techniek Onderwijs (STO) regio's en andere netwerken;
> Innovatiepact Fryslân.

DROOM IN 2030 (AMBITIE)

- > Er is een beweging ontstaan met een gezamenlijke wens richting een lerend organisatienetwerk; een ecosysteem. De basis van dit ecosysteem wordt gevormd door het Techniek Manifest dat richting geeft aan nieuwe en bestaande initiatieven. Dit ecosysteem draagt bij aan groeiende innovatiekracht in de Provincie Fryslân en zorgt voor voldoende toekomstbestendige technische vakmensen. Aan de hand van de vijf thema's van het Techniek Manifest wordt de ontwikkeling van het Ecosysteem techniek en technologie bevorderd met:
  - > State of the art hotspots/hubs (in een samenhangend Fries ecosysteem);
  - > Scheppende Kracht (innovatiekracht);
  - > Leven lang ontwikkelen (zie andere werkagenda);
  - > Aantrekkelijkheid van de sector;
  - > Hybride en cross overs (diverse vormen van samenwerken).

WELKE RESULTATEN ZIEN WE IN 2030

- > Voldoende toekomstbestendige technische vakmensen
  - o Kinderen herkennen en ervaren de werelden van techniek en technologie als vertrouwd. Ze merken dat ze er wat in kunnen betekenen;
  - o Jongeren kiezen steeds meer voor een opleiding in de techniek en technologie;
  - o Er is een drempelloze doorstroom van primair onderwijs (po) naar voortgezet onderwijs (vo) naar middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en/of hoger beroepsonderwijs (hbo) en/of wetenschappelijk onderwijs (wo). Het onderwijs sluit aan op de leerbehoefte van de jongere;
  - o Werknemers vinden de weg naar de verschillende opleidingen en innovatieplatforms (hotspots/hubs) om zich verder te ontwikkelen. Soms om zich bij te laten scholen, soms voor omscholing en soms voor verdieping en innovatie;
  - o Alle trajecten (kennismaken, innovatie, jong en ouder) zijn erop gericht bèta-creativiteit te versterken en onderzoeksvaardigheden te vergroten;
  - o Alle trajecten zijn erop gericht de wendbaarheid van de lerenden te vergroten (een leven lang ontwikkelen).
- > Toenemende technische en technologische innovatie
  - o In de hotspots/hubs, verbonden aan de economische speerpunten van de provincie wordt samengewerkt door werkveld en onderwijs (vo, mbo en hbo) aan innovatie-vraagstukken;
  - o Er is samenwerking tussen verschillende hotspots/hubs. Een aantal is verenigd in consortia. De samenwerking richt zich op afstemming in activiteiten, op samen optrekken in ontwikkelingen in de samenleving, op samenbrengen van bepaalde ontwikkelingen op het gebied van o.a. digitalisering.

WAT IS ER AL BEREIKT

- > Het ecosysteem groeit en krijgt vorm. Er is een netwerk van directeuren met opleidingen techniek en technologie in hun portefeuille ontstaan die elkaar kennen en samenwerken;
- > Op meerdere plekken in de Provincie Fryslân ontstaan hotspots/hubs rond de economische speerpunten die én op een locatie gevestigd zijn én onderdeel zijn van een netwerk;
- > Drie consortia van PPS-en in het noorden (Skills4Life, Health Noord, Groene Transitie), waar bij de kern is:
  - o Samenwerking tussen werkveld en onderwijs en binnen het onderwijs tussen vo, mbo en hbo;
  - o PPS-en met mbo en hbo;
  - o Vergroten van innovatiekracht door samen te werken;
  - o Zorgen voor voldoende kwalitatieve instroom in het werkveld;
  - o Leven lang ontwikkelen.
- > Versterken doorstroom mbo naar hbo (er zijn twee aanvragen i.h.k.v. de subsidieregeling versoepelen doorstroom ingediend), waarbij de kern is:
  - o Drempels wegnemen tussen mbo en hbo voor studenten;
  - o Samenhang bouwen in onderwijsprogramma's;
  - o De juiste uitdaging bieden voor studenten;
  - o Samenwerking vergroten tussen mbo en hbo in technische opleidingen.
- > STO doorstart in 2024 met meer afstemming met regionale ontwikkelingen en provinciale thema's, waarbij de kern is:
  - o Meer aansluiting bij thema's in de regio van de vo-scholen en aansluiten bij de speerpunten;
  - o De mogelijkheid vergroten tot gerichte samenwerking met mbo en mogelijk hbo;
  - o Vergroten van de aantrekkelijkheid van de werelden van techniek en technologie voor jongeren;
- > Evenementen als Techniek Tastbaar, Bouw Base, First Lego League en Waterstofbootrace zijn er om de aantrekkelijkheid van de werelden van techniek te vergroten voor jongeren in al het onderwijs (po, vo, mbo en hbo, wo).

STRATEGIE

Een beetje meer wind in de zeilen blazen vanuit het Techniek Manifest. De komende jaren gaan we de volgende vier accenten leggen:

1. We sluiten aan bij concrete en bestaande ontwikkelingen. Denk hierbij aan de genoemde consortia zoals De Groene Transitie en Skills4Life of de subsidieaanvraag voor doorstroom mbo – hbo. Daar en bij andere initiatieven wordt gewerkt aan de thema's die de kern vormen van het Techniek Manifest. Waar nodig worden 'aanjagers' met elkaar in verbinding gebracht en fondsen gezocht om deze initiatieven succesvol te laten zijn;
2. We verkennen als netwerk van onderwijsinstellingen de strategische thema's voor de komende 10 jaar. Dat zijn in elk geval de volgende thema's:
  - o Vergroten technische en technologische innovatiekracht (scheppende kracht);
  - o Voldoende toekomstbestendige technische vakmensen (aantrekkelijkheid en leven lang ontwikkelen);
  - o Versterking van de samenwerking (bouwen aan het Friese ecosysteem, hybride en cross over, state of the art hotspots/hubs, scheppende kracht);
  - o Herkenbaarheid en zichtbaarheid van het 'groeiende' ecosysteem (aantrekkelijkheid).
3. We organiseren jaarlijks vanuit de economische speerpunten een projectweek 'de week van de techniek en technologie'. Hierin werken onderwijs en werkveld nauw samen in en aan vraagstukken uit de regio. Het doel is driedig: krachten bundelen vanuit verschillende initiatieven, versterken van samenwerking tussen verschillende partijen en versterken en vergroten van de zichtbaarheid van het Techniek Manifest. We bouwen aan gemeenschappelijk platform gericht op zichtbaarheid, uitwisseling en verbinding.

ACTIES

1. We zetten in op het versterken van het ecosysteem met als resultaat samenhang en nieuwe initiatieven verbinden zich aan de grote lijn
  - o Het aanstellen van een coördinerende 'anjager' in de rol van een programmamanager;
  - o Directeuren stellen medewerkers met mandaat beschikbaar om de week van de techniek en technologie in hun regio te organiseren en te realiseren.
2. We zetten in op het versterken van de aantrekkelijkheid met als resultaat bedrijven en scholen werken samen om de wereld van techniek en technologie zichtbaar te maken
  - o Met alle betrokkenen (onderwijs en werkveld) organiseren we een projectweek van de techniek en technologie. Het vo is nadrukkelijk uitgenodigd mee te doen, in elk geval vanuit de STO-regio's en de technasia;
  - o Zo'n week kan ook het startpunt zijn van samenwerkingen tussen bedrijven en scholen rond vraagstukken uit de samenleving;
  - o Docenten worden geschoold om deze multidisciplinaire en multi-level projecten technisch en professioneel te begeleiden.

MIJLPALEN

1. Q2 2024 is het Techniek Manifest herkenbaar en geeft diverse initiatieven houvast en richting voor alle betrokkenen in het onderwijs en het werkveld;
2. Q3 2024 is er een 1ste week van de techniek en technologie. Herkenbaar voor alle inwoners van de provincie. Bedrijven doen actief mee en technologische uitdagingen staan centraal. En dat herhalen we elk jaar waardoor een gemeenschappelijk platform ontstaat waaruit initiatieven en resultaten zichtbaar worden: het Techniek Manifest;
3. Q2 2025 is de samenhang zichtbaar versterkt tussen de verschillende organisaties (onderwijs en werkveld) en allerlei initiatieven, projecten en programma's. Mensen weten elkaar te vinden.

WERKAGENDA CIRCULARITEIT & INCLUSIVITEIT

COÖRDINEREND OPDRACHTGEVER

- > Aeres

COÖRDINEREND OPDRACHTNEMER

- > Spark the Movement

KERNTTEAM

- > Firda
- > Aeres
- > NHL Stenden
- > Van Hall Larenstein
- > RUG Campus Fryslân
- > Vereniging Circulair Friesland

PARTNERS

- > Regional Centre of Expertise on Education for Sustainable Development (RCE ESD);
- > Innovatiepact Fryslân;
- > Sustainable Development Goals (SDG) Netwurk Fryslân;
- > Diverse voortgezet onderwijs scholen in Fryslân.

DROOM IN 2030 (AMBITIE)

- > Spark the Movement is in Fryslân overbodig geworden. De onderwijsinstellingen hebben het leren voor een circulaire economie en een duurzame samenleving volledig geïntegreerd in het curriculum en leven het belang van duurzaam doen en denken in alle aspecten van hun bedrijfsvoering voor.
- > De pedagogisch-didactische aanpak en de randvoorwaarden om met externe partners (ondernemers, overheden etc.) transitie-gericht te leren werken aan regionale duurzaamheidsvraagstukken is afgestemd op deze vorm van leren.
- > Docenten hebben de kennis, de vaardigheden en de ondernemende houding ontwikkeld om leerprocessen met externe partijen, met andere opleidingen en andere onderwijsinstellingen samen vorm te geven.
- > Met het RCE Fryslân wordt doorlopend expertise ontwikkeld voor het leren voor duurzame ontwikkeling en zichtbaar gemaakt.
- > Fryslân is in Europa hét voorbeeld hoe de regio collectief bouwt aan Brede Welvaart. Diverse andere regio's in binnen- en buitenland hebben de Friese SPARK-aanpak overgenomen.

WELKE RESULTATEN ZIEN WE IN 2030

- > Organisatorisch: er is een collectief in het onderwijs ingebed regionaal expertisecentrum ontstaan, dat docenten en externe partners verbindt en begeleidt in het vormgeven van regionale leerprocessen die bijdragen aan de realisatie van Brede Welvaart;
- > Beleid: er is een collectieve visie en een collectieve strategie (een 'whole school' en 'whole region' approach) die het gezamenlijk leren voor Brede Welvaart in het regionale ecosysteem bevordert;
- > Transformatief leren: er zijn jaarlijks minimaal 50 projecten waarin mbo, hbo en wo studenten vanuit hun reguliere opleidingscurricula multidisciplinair en met ondernemers en beleidsmakers samen leren;
- > Bekwame docententeams: docententeams zijn getraind in het vormgeven van transformatieve leerprocessen;
- > Bekwame studenten: studenten hebben de kennis en de capaciteit om duurzaam te denken en te handelen;
- > Regionale impact: studenten en docenten uit heel Europa komen naar Fryslân – hier is leren en lesgeven betekenisvol en zowel in inhoud als in de manier van leren en lesgeven afgestemd op de uitdagingen van de 21^e eeuw. Het Friese onderwijs vormt een ecosysteem en is een excellente partner in de transitie richting Brede Welvaart.

WAT IS ER AL BEREIKT

- > 500 Sparks en 50 projecten;
- > 2200 volgers van Spark the Movement;
- > Governance structuur ontwikkeld met opdrachtgevers, regiegroep en circulaire expeditieleden;
- > Sterk regionaal netwerk gevormd van ondernemers, overheden en docenten van het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, middelbaar- en hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs;
- > Geborgd in landelijke netwerk, met o.a. nationaal programma Sustainability Skills;
- > Geborgd in mondiaal netwerk door erkenning als RCE ESD en genomineerd voor de prestigieuze Unesco Japan Prize for ESD;
- > Kennis, ervaring en methodiek ontwikkeld voor transformatieve leerprocessen in de regio.

STRATEGIE

De komende jaren gaan we de volgende vijf accenten leggen:

- 1. Beleid**
  - o Inbedding in lectoraat Pedagogiek voor Democratisch en Duurzaam Samenleven en practoraten Leven Lang Ontwikkelen en Duurzaam Doen en Denken verder uitbouwen;
  - o Inbedding in de andere werkagenda's van het Onderwijsakkoord Fryslân met een goede verbinding met alle onderwijsinstellingen en de docenten.
- 2. Transformatief leren**
  - o Transformatieve leerprocessen inzetten rond de SDG's i.s.m. studenten en docenten van verschillende opleidingen en onderwijsinstellingen en externe partners.
- 3. Bekwame docenten**
  - o Toegankelijk maken van tools, kennis, ervaringen en een nieuwe website waar alle informatie is gebundeld;
  - o Constant streven om vanuit het leren over te gaan tot handelen, tot het implementeren van het geleerde: denken én doen!
- 4. Bekwame studenten**
  - o Communiceren van leeruitkomsten en de concrete impact daarvan op de ontwikkeling van Brede Welvaart in de regio;
  - o Stem van jongeren duidelijk hoorbaar maken – niet voor maar met de jongeren leerprocessen ontwikkelen.
- 5. Regionaal draagvlak versterken voor Brede Welvaart**
  - o Door gerichte 'design based' opdrachten uit te voeren met midden- en kleinbedrijf rondom vraagstukken op het gebied van de Brede Welvaart;
  - o RCE ESD verder uitbouwen en onderbrengen bij een onderwijsinstelling.

ACTIES

Er is een meerjarenplan (t/m 2026) voor Spark the Movement opgesteld. Voor 2024 zijn de highlights als volgt:

- 1.** We organiseren transformatieve leerprocessen rond SDG 3 (gezonde bodem en voedsel), SDG 14 (CO₂ in veenweide) en SDG 1 (armoede in Leeuwarden-Oost);
- 2.** We gaan een evaluatie uitvoeren om te bepalen of er na 2024 een programma Spark the Movement nodig is of dat het onderwijs zelf invulling geeft aan gezamenlijk leren voor Brede Welvaart. In deze evaluatie zal ook aandacht zijn waar de RCE ESD zal worden belegd;
- 3.** We gaan Bruggen tussen Onderwijs en Bedrijf (BOB's) maken resulterend in projecten waar het Friese mkb samen met studenten aan de slag gaat met circulaire leervragen en duurzame innovaties. Er zijn leervraag en leeraanbod kaarten ontwikkeld om deze brug niet ad hoc te laten ontstaan maar als structureel en systemisch ingebedde stap richting transformatief lerend ecosysteem;
- 4.** We gaan challenges organiseren waar de verschillende onderwijslagen van mbo, hbo en wo studenten samenwerken aan Brede Welvaartsvraagstukken;
- 5.** We gaan een toolbox ontwikkelen zodat docenten getraind worden in het vormgeven van transformatieve leerprocessen.

MIJLPALEN

- 1.** Q4 2024 zijn er 6 transformatieve leerprocessen uitgevoerd;
- 2.** Q4 2024 is er een evaluatie uitgevoerd en besluitvorming over Spark the Movement en is het RCE ESD duurzaam belegd bij een onderwijsinstelling;
- 3.** Q4 2024 zijn er BOB's uitgevoerd:
  - o 50 projecten samen met het Friese mkb;
  - o Circa 1000 jongeren zijn aan de slag gegaan met Brede Welvaartsvraagstukken;
  - o 4 challenges uitgevoerd.
- 4.** Q3 2024 hebben we 2 challenges georganiseerd waar studenten van verschillende onderwijslagen samenwerken aan Brede Welvaartsvraagstukken;
- 5.** Q4 2024 is een Whole School Approach toolbox gereed voor training van docenten.

ONDERWIJSAKKOORD FRYSLÂN

- 4** Thema's in de breedte:
- * LLO
  - * Doorstroom VO → MBO → HBO → WO
  - * MKB
  - * Circulair & inclusiviteit **SPARK!**

- 2** Thema's in de diepte
- ↓ Techniek
  - ↓ Ondernemerschap

Gevat in zes werkgenda's

Omdat we dit **BELANGRIJK** vinden doen we dit **SAMEN**

Voor een schoon, gezond & gelukkig Friesland.
- Brede welvaart -

**SAMEN
SLIMMER
SIMPELER
= SLAGKRACHT**

**AFSPRAAK
=
AFSPRAAK**

Als oplossing voor de dalende beroepsbevolking

VOOR:

- + Elk talent benutten
- + Leven Lang Ontwikkelen
- + Innovatief Fryslân
- + Elk student vaardig de toekomst in

Het Fries onderwijs werkt samen via zes werkgenda's, OAF is de **satéprikker** voor een goed onderwijsklimaat

Elk thema heeft een werkgenda met 1 opdrachtgever (CuB), 1 opdrachtnemer & een kernteam

HOE?

Afspraken met de werkgroepen

Eigenaarschap & commitment
VRIJWILLIG maar niet **VRIJBLOJVEND**

Samenhang

We werken projectmatig (**RESULTAATGERICHT**) en zijn aanspreekbaar op de voortgang (**DOEL**)